

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE ORTAOKUL TEMEL DİNİ BİLGİLER DERSİ (İSLAM; I-II) ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARINDAKİ DUYUŞSAL HEDEFLER ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Abdulkadir ÇEKİN*

Öz

Ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu dersin yanı sıra ilk ve ortaöğretim öğrencileri Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dinî Bilgiler derslerini de seçmeli olarak alabilmektedirler. Bu çalışmada İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı kazanımları ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki kazanımlar, duyuşsal hedefler açısından karşılaştırılmıştır. Araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Temel Dini Bilgiler dersi kazanımlarındaki duyuşsal ifadeler nicelik ve nitelik açısından değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlarında daha yoğun olarak bilişsel hedeflerin yer aldığı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında üst duyuşsal basamaklardan daha fazla kazanım belirlenmesi sebebiyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin duyuşsal eğitime daha fazla imkân sağladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Öğretimi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi, Duyuşsal Hedefler, Öğretim Programı.

A Comparative Research on Affective Objectives of Religious Culture and Ethics and Basic Religious Information (Islam; I-II) Course Curriculums

Abstract

Religious culture and ethics lesson is one of the compulsory courses in Turkey. Together with this lesson, the primary and secondary level students can choose the Quran, the Prophet Muhammad's life and the Basic Religious Information lessons as a selective course. This study is a comparative research on affective objectives of religious culture and ethics lesson and basic religious information

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, acekin@kastamonu.edu.tr.

course curriculums. In this study, it has been evaluated and comparatively analyzed the affective objectives of religious culture and ethics and basic religious information course curriculums in terms of quantity and quality. At the end of the research, it has reached that religious culture and ethics lesson and basic religious information course aim to gain students cognitive capabilities, religious culture and ethics lesson aims to gain more affective behaviors than basic religious information course.

Key Words: Religious Education, Religious Culture and Ethics Lesson, Basic Religious Information Course, Affective Objectives, Curriculum.

Giriş

Cumhuriyet dönemi boyunca eğitim sistemi içerisinde dinin yeri ülkemizde sürekli tartışılmıştır. Bu tartışmaların önemli bir boyutunu da okullardaki din eğitimi oluşturmaktadır. Bu konuda Türkiye oldukça zengin bir deneyime sahiptir. Okullarda din dersine hiç yer vermemekten, seçmeli veya zorunlu olmasına kadar farklı seçenekler denenmiştir. Bu seçeneklerin sonuncusu da okullarda din öğretimine zorunlu olarak yer verilmesidir.

1982 Anayasa'nın 24. Maddesi: "... din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır...", yine 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 12. Maddesi: "Türk millî eğitiminde lâiklik esastır. Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi ilkökul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." gereği, ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ilköğretim ve ortaöğretimde zorunlu ders olarak okutulmaktadır.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi genel yapı itibariyle bir "din kültürü" dersidir ve yaklaşım olarak da "dinden öğrenme"¹ yaklaşımına sahiptir. Bu anlayış çerçevesinde din dersi öğrencinin gelişimine katkı sağlaması açısından okul programı içerisinde yer almaktadır. Öğrenciler bütün dini durum ve olgulara eşit şekilde bakar ve bunlar hakkında bir bakış açısı kazandırılıp katılmaları

¹ "Dinden Öğrenme" yaklaşımı hakkında geniş bilgi için bkz. Seyfullah Bazarkulov, *Değer Öğretimi ve Dinden Öğrenme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

beklenmez. Sadece görüş açılarını değiştirerek bakabilmeleri hedeflenir. Bu yaklaşımdaki bir din dersinde öğrenci ile dini içerik arasındaki mesafe tam manasıyla korunur. Eğitim süreci öğrencilere odaklanır ve din onlar için öğretilir.² Temel amaç, öğrencinin dinler hakkında farklı yorumların sunulduğu bir öğrenme ortamında elde ettiği bilgiyi kendi anlayışı çerçevesinde yorumlaması, anlamlandırması neticesinde dinler hakkında kendi düşüncesini oluşturabilmesidir.³ Din kültürü dersinde inanç ve değerleri empoze etmek kabul edilemez bir durumdur. Dolayısıyla din öğretiminin amacı, öğrencilerin manevi ve kültürel farkındalık ve sosyal bütünleşmesini gerçekleştirerek kendi inanç gelişimini sağlamaktır. Buna göre konu dinlerle değil, genel olarak bizzat “din” kavramı ile ilgilidir. Din, burada evrensel bir fenomen olarak insan hayatının en temel varoluşsal sorunlarına cevap veren ve çözüm önerisi sunan bir araç olarak algılanır. Bu bağlamda dinler sadece bir konunun içeriği olmamakta, bireyin kendisini anlama ve keşfetme süreçleri için bir aracı rolü üstlenmektedir.⁴ Sonuç olarak “dinden öğrenme” yaklaşımına sahip bir kültür dersi olarak İlköğretim DKAB dersinde de öğrencilerin bir dinin inanırı olmaları amaçlanmaz, aksine öğrencilerin öğretim programında yer alan dinleri tanımaları, genel olarak dünya tarihini ve toplumların sosyolojik yapısını şekillendiren en belirgin unsurlardan biri olan “din”i anlamaları ve elde ettikleri bilgilerle de öğrencilerin gelişmeleri ve bilinçli tercihler yapmaları hedeflenir. Buna göre İlköğretim DKAB dersinden öğrencilerin bilişsel öğrenmeler yoluyla kendi yorumlarını yaparak din hakkında kendi anlayışlarını oluşturmaları beklenmektedir. Bu amaç çerçevesinde derste bilişsel hedeflerin gözetilmesi gerektiği, duyuşsal ve psikomotor hedeflerin dersin genel yapısı ile uyummadığı dile getirilebilir.

Din öğretiminde duyuşsal ve psikomotor öğrenmelerin yeri konusu tartışılmaktadır. Bilişsel davranışlara karşı çıkılmazken, duyuşsal ve psikomotor davranışların din öğretiminde kazandırılmasının hedeflenmesi tartışılan bir konudur. Din dersleri için duyuşsal

² John M. Hull, “The Contribution of Religious Education to Religious Freedom: A Global Perspective”, *Religious Education in Schools: Ideas and Experiences from around the World*, IRARF, Oxford, 2001, s. 1-8.

³ Mualla Selçuk, “Din Öğretiminde Yeni Açılımlar”, *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı*, Malatya, 2005, s. 171-172.

⁴ Hull, “The Contribution of Religious Education to Religious Freedom: A Global Perspective”, s. 1-8.

hedeflerinin belirlenip belirlenemeyeceği ya da duyuşsal davranışların yerinin ne olduğu konusu sorunsal bir alan görünümündedir. Okulun sadece öğretim rolü olduğundan hareketle din dersinin diğer dersler gibi bilgi ve malumat aktarmak durumunda olduğunu ifade edenlerin yanı sıra, din dersinde sadece bilişsel davranışların kazandırılması ile yetinilemeyeceğini, din eğitiminin vicdan eğitimi ile eş değer olarak bilişsel alanının yanında hayatın mümkün kılınmasını sağlaması gerektiği de ifade edilmektedir. Din eğitimcisinin görevinin bireyleri dindar yapmak olamayacağı ve dolayısıyla duyuşsal hedeflerin din öğretimi için geçerli amaçların dışında olmasını gerektiği savunulmakta, din öğretiminden sadece dinlerin düşünce dünyalarını bir gerçeklik olarak öğretmenin beklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁵

Diğer taraftan İlköğretim DKAB dersinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme konularını ihtiva ettiği ve bu konuların dersin genel amaçlarında soyut ifadelerle dile getirildiği görülmektedir:

1. Temel dinî ve ahlaki sorulara cevap verebilmeleri,
2. İnanma ve yaşama özgürlüklerinin bilincine varmaları,
3. Dinî inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarına kapılmaksızın gerçekleştirmeleri,
4. Dinî kavramları doğru anlayıp kullanmaları,
5. Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt etmeleri,
6. Dinin içtenlik ve sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öğe olduğunu kavramaları,
7. İslam dinini ve diğer dinleri ana kaynakları ile birlikte tanımlamaları,
8. Dinin emirleriyle toplumsal beklenti ve alışkanlıklara dayalı olan davranışları ayırt etmeleri,⁶

Bireyi çeşitli bakımlardan geliştirmeye, toplumun ve insanlığın uyumlu ve mutlu bir üyesi yapmaya yönelik olan bu amaçların, öğretimin sonunda öğrencilerde somut davranışlar olarak görülebilmesi, öncelikle bilişsel düzeyde bir donanımı, sonra da bu davranışları içselleştirmiş olmayı gerektirmektedir.

Özetle Türkiye’de 1982’den beri zorunlu olarak okutulan DKAB

⁵ Geniş bilgi için bkz. Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yay., 3. bs., Ankara, 2005, ss. 146-151.

⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB. Yayınları, Ankara, 2010, s. 12-13.

dersi çok kültürlü toplumlarda görmeye alıştığımız doktriner olmayan tarzda, mezhepler üstü bir anlayışla ve eğitimden çok öğretim merkezli tasarlanan bir derstir. Ancak bu genel yapısına karşı dersin duyuşsal ve psikomotor davranışları da hedeflemesi, dersin genel yaklaşımı ve dersin kazanım ve hedefleri ile ne derece uyumludur?

Zorunlu bir ders için tartışılan bu durum, seçmeli bir ders için ise ayrı bir bağlamda değerlendirilmelidir. 1982 Anayasası'nın 24. maddesi din ve ahlak eğitimi ve öğretimini devletin gözetim ve denetimine bağlarken DKAB öğretimini ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında saymış; ancak bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimini, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlamıştır. Bu madde din eğitimi ve öğretiminin devletin gözetim ve denetim altında yürütülebileceğini, DKAB öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olmasını ve söz konusu ders dışında din ve ahlak eğitimi ve öğretiminin isteğe bağlı olarak yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından isteğe bağlı din eğitimi olarak 2012 yılında yayımlanan 37 Sayılı 'Seçmeli Dersler' Konulu Genelge ve Eklerine göre Ortaokullarda seçmeli Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler derslerinin okutulmasına karar verilmiştir.⁷

Okullarda isteğe bağlı din dersi verilir verilemeyeceği meselesi, 28 Şubat sürecinde ve sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları sırasında, ardından 2007 yılındaki Anayasa değişikliği tartışmaları çerçevesinde ve son olarak da Alevi Çalıştayları esnasında gündeme gelmiştir. En son olarak 1-5 Kasım 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen 18. Millî Eğitim Şurası'nda isteğe bağlı din eğitimi ile ilgili alınan karar şöyledir: "Anayasa'nın 24. maddesinin (ilgili) hükmü gereğince isteyen anne ve babaların çocuklarının ahlaki ve manevi değerlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır."⁸

Millî Eğitim Şurası'nda alınan tavsiye karar ve isteğe bağlı din eğitimiyle ilgili oluşan talep sonrasında, Türk eğitim sistemini yeniden yapılandırma çalışmaları kapsamında isteğe bağlı din eğitimiyle ilgili 20 Şubat 2012 tarihinde TBMM Başkanlığı'na "İlköğretim ve Eğitim Kanunu

⁷ 2012/37 Sayılı Genelge.

⁸ Recep Kaymakcan ve diğerleri, *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2013, s. 7.

ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” teklifi sunulmuştur. Bu kanun tekliflerinden 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 25. maddesinde 11 Nisan 2012 tarihinde yapılan değişiklikle; ortaokullar ile İmam Hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik derslerin oluşturulması belirtilmiş, ortaokul ve liselerde okutulacak seçmeli derslerden Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı derslerinin isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Bu iki dersin dışında bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler için Bakanlıkça geniş bir havuz oluşturulması istenmiştir. Bu kanuna uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu 25 Haziran 2012 tarih ve 69 sayılı kararıyla “İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi”ni yayımlamıştır. Bu çizelgede ortaokullarda okutulacak seçmeli dersler olarak; “Din, Ahlak ve Değerler”, “Dil ve Anlatım”, “Yabancı Dil”, “Fen Bilimleri ve Matematik”, “Sanat ve Spor” ve “Sosyal Bilimler” olarak belirlenen altı farklı alanda 21 ders belirlemiştir. Bu alanlardan din, ahlak ve değerler öğrenme alanında Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dinî Bilgiler dersleri yer almıştır. Yine Talim Terbiye Kurulu’nun 14 Ağustos 2012 tarihli ve 124 sayılı kararı ile “Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi”nin ikinci grup seçmeli dersler listesine Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in Hayatı dersleriyle birlikte Temel Dinî Bilgiler dersi ilave edilmiştir.⁹

İlköğretim DKAB dersinden farklı olarak seçmeli özelliğe sahip olan Temel Dinî Bilgiler dersinden halkın talepleri doğrultusunda din öğretiminden çok din eğitime yakın olması ve öğrencilerde dini konularda bilinç ve farkındalık oluşturarak daha fazla dini davranışı özendirmesi beklenmektedir. Genel yapı ve beklentiler açısından farklılık arz eden seçmeli Temel Dinî Bilgiler dersi ile zorunlu İlköğretim DKAB dersi kazanımlar açısından farklılık arz etmekte midir? Bu farklılık ne dereceye kadardır ve beklentileri karşılamakta mıdır? sorularına araştırmamızda cevap aranacaktır.

Bu bağlamda İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfları için belirlenmiş kazanımları ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programındaki

⁹ Kaymakcan ve diğerleri, *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, s. 8.

kazanımları duyuşsal hedefler açısından karşılaştırmak, araştırmamızın problem cümlesidir. Bu çerçevede çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler dersi kazanımlarındaki duyuşsal ifadelerin nicelik ve nitelik açısından değerlendirilmesi ve söz konusu derslerin duyuşsal hedeflerinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada yukarıda dile getirilen amaçları gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması¹⁰ (doküman analizi¹¹) kullanılmıştır. Doküman inceleme, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olup, araştırılması amaçlanan konu ya da konular hakkında bilgileri içeren materyallerin analizi anlamına gelmektedir. Bu araştırmada İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ile Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programları, duyuşsal amaçlar açısından incelenerek özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmamıza konu olan iki öğretim programındaki kazanımların türleri ve düzeyleri Bloom Taksonomisi esas alınarak tespit edilmiştir. Yapılan tespitler uzman görüşleri alınarak gözden geçirilmiş ve son hali verilmiştir.

1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersi Öğretim Programı

İlköğretimde şu an uygulamada olan DKAB dersi öğretim programı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 20.12.2010 tarih ve 2748 sayılı teklif yazısı üzerine Talim Terbiye Kurulunun 30.12.2010 tarih ve 328 sayılı kararı ile 2011-2012 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir.

Dersin program kılavuz kitabı oldukça geniş ve öğretmenlere yol gösterici bir takım bilgileri ihtiva edecek şekilde hazırlanmıştır. Öncelikle nasıl bir din öğretimi olması gerektiği, din öğretiminin nasıl temellendirileceği gibi hususların ele alındığı bir girişten sonra program amaçlar, kazanımlar, etkinlikler, temel beceriler, kavramlar, değerler, öğrenme alanları ve bunların hangi ünitelerden oluşturulduğu, dersle ilgili ara disiplinler üzerinde durulmuştur. Programın felsefesi ve yapısıyla ilgili bu temel bilgilerden sonra sınıflara göre öğrenme alanları,

¹⁰ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın, 20. bs., Ankara, 2009, s. 153.

¹¹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayın, 7. bs., Ankara, 2008, s. 186-201.

üniteler ve içerikleri verilmiş ve sınıflara göre yapılabilecek etkinliklerden örnekler sunulmuştur. Son olarak da öğretmen bilgi notları başlığı altında değer öğretiminde kullanılabilecek bir takım yaklaşımlar, kavram öğretimi ve kavram haritaları, din dili çalışmaları, din öğretiminde ayet ve hadislerle çalışma yöntemleri, ölçme ve değerlendirme üzerinde durularak öğretmenlere yol gösterilmeye çalışılmıştır.¹²

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda, dinin temel bilgi kaynakları dikkate alınarak İslam'ın kök değerleri çerçevesinde "mezhepler üstü" ve "dinler açılımlı" anlayış olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım benimsenmiştir.¹³ İslam diniyle ilgili bilgilerde; Kur'an ve sünnet merkezli, birleştirici ve herhangi bir mezhebi merkeze almayan bir yaklaşım sergilenmiştir. İnanç, ibadet ve ahlak alanlarıyla ilgili, Kur'an'a ve sünnete dayanan ortak noktalara özen gösterilmiştir.¹⁴ Geliştirilen programla öğrencilerin din ve ahlak hakkında objektif bilgi sahibi olmaları, inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür olarak yapabilmeleri, din öğretimi edinimlerinde insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana, kültürel mirasa saygılı olmaları esas alınmıştır.¹⁵

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda benimsenen eğitim anlayışındaki çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme dikkate alınarak öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık verilerek kavramsal bir yaklaşım benimsenmiş, öğrencilerin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlaki anlamlar oluşturmalarına ve soyut düşünebilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır.¹⁶ Din ve ahlak ile ilgili kazanımların gerçekleşme sürecinde öğrencilerin aktif olmaları esas alınarak, öğrencilerin araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, problem çözebilecekleri, çözümlerini ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemi vurgulanmış, disiplinler arası ilişkilendirme yapılarak öğrencinin bilgisel gerçeği bir

¹² Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB. Yayınları, Ankara, 2010.

¹³ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 2.

¹⁴ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 10.

¹⁵ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 2-5.

¹⁶ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 9.

bütün olarak algılaması ve değerlendirmesi hedeflenmiştir.¹⁷

2. Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı

Ortaokul Temel Dinî Bilgiler dersi, haftada iki saatlik bir ders olup öğrenciler tarafından herhangi bir sınıf düzeyinde iki kez alınabilmektedir. Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi Öğretim Programında dersin tanıtımı, kapsamı ve amaçlarına ilişkin bilgilerin yer aldığı giriş, genel amaçlar, programın uygulamasına ilişkin ilke ve açıklamalar ile ölçme ve değerlendirmeye yönelik bilgiler bulunmaktadır.¹⁸ Programda giriş başlığı altında verilen bilgilerde bu dersin, temel kaynaklardan İslam dininin esaslarının doğru öğrenilmesi için gerekli bilgileri içerdiği; öğrencilerin din hakkında genel bilgiler edinmelerini, uygulama ile ilgili eksikliklerini tamamlamalarını hedef aldığı; Kur'an-ı Kerim ve hadislerden iman ilkeleri, ibadet esasları ve genel ahlak kuralları, yaratılış, sorumluluklar, hak ve özgürlükler gibi konular hakkında elde ettiği bilgilerle bireylerin kendilerine ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olacağı ifade edilmektedir.¹⁹

Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programında dersin genel amaçları, “öğrencilerin;

- Temel özellikleri ile İslam'ın evrene ve hayata bakışı hakkında bilgi sahibi olmaları,
- İslam'ın temel iman esaslarını kavramaları,
- İslam'ın temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmaları,
- Temel ahlak konuları ve toplumsal sorumlulukları bilmeleri,
- Toplumu oluşturan ve devamını sağlayan temel ilkeleri öğrenmeleri” olarak sıralanmaktadır.²⁰

Dersin tanıtımına ilişkin programın giriş kısmında verilen bilgilerde dersin hedefinin öğrencilerin İslam dini hakkında genel bilgiler edinmelerini ve uygulama ile ilgili eksikliklerini

¹⁷ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 10.

¹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı*, MEB. Yayınları, Ankara, 2012.

¹⁹ Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 2.

²⁰ Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 2.

tamamlamalarını sağlamak olduğu ifade edilerek iki temel hedefe işaret edilmektedir. Öğretim programlarında ifade edilen dersin genel amaçlarına ve belirlenen kazanımlara bakıldığında bu derslerin öğrencilerin İslam dininin inanç, ibadet, ahlak ve sosyal hayata ilişkin öğretileri hakkında bilgi sahibi olmalarını öncelediği anlaşılmaktadır.

3. Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Hedefler

Duyuşsal alan, insan davranışlarına yön veren ve onları şekillendiren tutum, inanç, değer ve yönelimleri kapsamaktadır.²¹ Malmivuori, duyuşsal alanın, insanın sahip olduğu olumlu ve olumsuz duyguları; duyguların şekillendirdiği tutumları, değerleri, ilgileri, ahlakı, karakteri, kişisel ve sosyal muhakeme yapabilme gücünü içinde barındırdığını belirtmiştir.²² Toplumsal değerlerle çok sıkı ilişkisi bulunan ve onların özümsemesiyle oluşan duyuşsal alan hedeflerinin öğrenciye belirli bir oranda hem birbiriyle hem de toplumun değerleriyle gelişmeyecek biçimde kazandırılması arzulanmaktadır.²³

Birey merkezli eğitim anlayışının, öğrenmenin duyuşsal boyutuna vurgu yaptığı; öğrenmenin sağlıklı benlik ve ahlak gelişimi ile ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir.²⁴ Benlik ve ahlak gelişiminin akla getirdiği duyuşsal kuramlar, öğrenmenin doğasından çok sonuçlarıyla ilgilenmektedirler. Başka bir ifade ile davranışçı kuramlar öğrenmenin edimsel, bilişsel kuramlar zihinsel sonuçlarıyla ilgilenirken, duyuşsal kuramlar ise öğrenmenin benlik ve ahlak gelişimi gibi duyuşsal sonuçlarıyla ilgilenmektedir.²⁵ Bu yönüyle önem arz eden duyuşsal öğrenmeler, aynı zamanda bir değer kazanımıdır. Duyuşsal alandaki öğrenmelerin tümünde ve değerlerin öğrenilmesinde içselleştirme önemli yer tutar. Birey, herhangi bir değeri içselleştirdiği ölçüde onu benimseyerek davranır. Duyuşsal alan öğrenmelerinde, alt basamaktan

²¹ Kıymet Selvi, "Öğretmen Adaylarının Davranışsal Amaçları Belirleme ve Yazma Becerileri", 3. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Adana, 1999, s. 192.

²² Marja Lisa Malmivuori, *The Dynamics of Affect, Cognition and Social Environment in the Regulation of Personal Learning Processes: The Case of Mathematics*, Helsinki University Press, Finland, 2001, s. 11.

²³ Durmuş Ali Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1998, s. 29.

²⁴ Yüksel Özden, *Eğitimde Yeni Değerler: Eğitimde Dönüşüm*, Pegema Yay., 5. bs., Ankara, 2002, s. 76.

²⁵ Özden, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegema Yay., 5. bs., Ankara, 2003, s. 28.

yukarı doğru çıkıldıkça kişide, tutarsızlığın, şüphelerin, çelişkilerin ortadan kalktığı ve son basamakta kazanılmış değerlerin kişinin hayatına yön veren rehber ilkeler haline geldiği; yani içselleştiği bilinmektedir.²⁶

Duyuşsal hedefler, insanın duygularıyla ilgili olan davranışlardır. İnsanlara kazandırılmak istenen duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, istek ve arzular, güdüler, yönelimler ve benzerleri duyuşsal davranış kapsamına girebilir. Özellikle, duyuşsal eğitim denildiğinde ahlak eğitimi, değer eğitimi, karakter eğitimi, barış eğitimi, demokrasi eğitimi, kişiler arası ilişkiler veya insan ilişkileri eğitimi, sosyal beceri eğitimi ve benzerlerini çağrıştırdığı söylenebilir.²⁷

Eğitim ve öğretimin amaçlarından birisi de “duyuşsal davranışların kazandırılması” olmasına rağmen bu konudaki çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinden birisi olarak, duyuşsal boyutun doğrudan ölçülememesi gösterilebilir.²⁸ Çünkü duyuşsal davranışların ölçülmesi kolay değildir. Duyuşsal davranışlarda ahlaki eğitim, değerler ve karakter eğitimi gibi, genellikle doğrudan gözlenemeyen boyutları kapsadığı için bu tür davranışların kazanılıp kazanılmadığını tespit etmek oldukça güç ve zaman alıcıdır. Bireyin etki altında bırakılmadan uzun süreyle ve çeşitli koşullar altında aynı davranışlar gözlenebilmesiyle ancak duyuşsal davranışları kazanıp kazanmayacağına karar verilebilir.²⁹ Duyuşsal alan öğrenmeleri beş basamak halinde gerçekleşmektedir.

Duyuşsal Alan Basamakları³⁰

1. *Alma Basamağı*: Belirli bir nesne, fikir ya da uyarıcının farkına varma, dikkat etme ve duyarlı olma halidir. Farkındalık, almaya isteklilik, kontrollü ve seçici dikkati kullanma söz konusudur. Bu basamak için “eğitimle ilgili yayınları seçmede dikkatli davranma” ve “toplumsal sorunlara duyarlılık gösterme” kazanım örneği olarak ifade

²⁶ Oktay Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 42.

²⁷ Hasan Bacanlı, *Duyuşsal Davranış Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 1999, s. 7.

²⁸ Nuriye Semerci, Çetin Semerci, “Duyuşsal Boyutun Ölçülmesi”, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, c. 1, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2000, s. 334.

²⁹ Semih Çaya, “Tarih Eğitiminde Duyuşsal Boyut”, *Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu Bildirileri*, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ, 1997, s. 468.

³⁰ Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan, Ankara, 1997, ss. 67-72.

edilebilir.

2. *Tepkide Bulunma Basamağı*: Belli uyarıcılarla ilgilenme, onlara uygun ve bilinçli tepkilerde bulunma, uyarıcıyı arama ve önem verme, tartışmalara katılma gibi süreçlerden oluşmaktadır. Bu basamak için “bir sanat eseri ile ilgili tartışmaya katılma” ve “okul ve trafik kurallarına uyma” kazanım örneği olarak verilebilir.

3. *Değer Verme Basamağı*: Bu düzeyde sınıflanmış davranışlar, yeterli derecede tutarlı ve istikrarlı olup, bir inanç veya tutum özelliği kazanır. Takdir etme, olumlu tutum gösterme, bir olay ya da olguyu tercih etme, kabullenme, değere düşkünlük, adanmışlık, örgütlenme, paylaşma gibi süreçlerden oluşmaktadır. Bu basamak ile ilgili olarak ise “günlük hayatta bilimin önemini takdir etme” ve “her türlü eleştiriye, değerlendirmeye açık olma” kazanım örneği olarak ifade edilebilir.

4. *Örgütlenme Basamağı*: Değerler sistemine yenilerini ekleyerek farklı değerleri bir araya getirme, kararlılık, savunma, formüle etme, sıralama, genelleme ve sentez gibi süreçlerden oluşmaktadır. Bu basamakta yazılan hedef cümlelerinin sonunda “kararlı oluş, kararlılık” gibi ifadeler yer almaktadır. Bu basamak için “bir takım mesleki sorunların giderilmesi için yeni değerler oluşturmaya kararlı olma”, “problem çözmede planlamanın rolünü benimseme” ve “yaratandan dolayı, tüm yaratılanları sevmeye” kazanım örneği olarak verilebilir.

5. *Kişilik Haline Getirme Basamağı*: Bireyin, alışılmış hallerde, duygusal rahatsızlık yaşamadan, benimsediği değerlerle tutarlı davranmasını gerektiren özellikleri içerir. Davranışların, karakter haline dönüşmesi, tutumlarda kararlılık ve netlik, ayırt etme, değiştirme, gözden geçirme, soru sorma, sorun çözme, tercih etme gibi süreçlerden oluşmaktadır. Bu basamak ile ilgili olarak “grup etkinliklerinde işbirliğine uyum sağlama” ve “Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirme” kazanım örneği olarak ifade edilebilir.

4. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedefler

İlköğretim DKAB dersi öğretim programında belirlenen 312 kazanım bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanları açısından incelenmiş ve kazanımların hangi alanlara yönelik yazıldıkları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımlarının Sınıflandırılması

Ders		Kazanım Sayısı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Sayı	312	208	86	18
	Yüzde	% 100	% 67	% 27	% 6

İlköğretim DKAB dersi öğretim programında yer alan 312 kazanımın % 67'si bilişsel alana, % 27'si duyuşsal alana ve % 6'sı ise psikomotor alana yönelik yazılmıştır.

İlköğretim DKAB dersi öğretim programında yer verilen 86 duyuşsal kazanımın farklı sınıflardaki dağılımı ile ilgili tablolar aşağıda yer almaktadır.

İlköğretim DKAB dersi 4. sınıf duyuşsal kazanımları ve basamakları şu şekildedir:

Öğrenme Alanı: İnanç	
Ünite: Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder.	Alma
2. Selamlaşmanın iletişimdeki önemini fark eder.	Alma
3. Din hakkında bilgi sahibi olmanın önemli olduğunu fark eder.	Alma
4. Dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark eder.	Alma
5. Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur.	Değer Verme

Öğrenme Alanı: İbadet	
Ünite: Temiz Olalım	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur.	Alma

2. Beden ve giysi temizliğine özen gösterir.	Tepkide bulunma
3. Çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir.	Değer verme

Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed (s.a.v.) Ünite: Hz. Muhammed'i Tanıyalım	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir.	Örgütlenme

Öğrenme Alanı: Ahlak Ünite: Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder.	Alma
2. Sevginin, yaratılmışların hayatlarını sürdürmedeki önemini açıklar.	Değer verme
3. Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklerle açıklar.	Değer verme
4. Sevginin, dostluk ve kardeşlik bakımından önemini irdeler.	Tepkide bulunma
5. İslam'da sevgi ve barışın önemini örnekleri ile açıklar.	Değer verme
6. Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir.	Kişilik haline getirme

Öğrenme Alanı: Din ve Kültür Ünite: Aile ve Din	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Ailenin birey ve toplum için önemini açıklar.	Değer verme
2. Anne ve babaların, çocuklarının iyiliğini istediğinin farkında olur.	Alma
3. Kardeşleriyle iyi geçinmeye istekli olur.	Tepkide bulunma

4. Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar.	Değer verme
5. Aile içinde kendi sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur.	Tepkide bulunma
6. Kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkilerini fark eder.	Alma

İlköğretim DKAB Dersi 4. Sınıf Duyuşsal Kazanımları ile ilgili tablolar incelendiğinde; duyuşsal alanda 20 kazanımın olduğu ve bunlardan 8'inin "Alma", 7'sinin "Değer verme", 4'ünün "Tepkide bulunma", 1'inin de "Kişilik Haline Getirme" ve "Örgütlenme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

İlköğretim DKAB dersi 5. sınıf duyuşsal kazanımları ve basamakları şu şekildedir:

Öğrenme Alanı: İnanç Ünite: Allah İncanı	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. İnsanın akıllı ve inanan bir varlık olduğunun farkında olur.	Alma
2. Allah'ın bizi ve her şeyi yarattığının farkında olur.	Alma
3. Allah'ın her şeyi işittiği, bildiği, gördüğü ve her şeye gücünün yettiğinin farkında olur.	Alma
4. Çalışmanın Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı bilinci ile iyi işler yapmaya istekli olur.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: İbadet Ünite: İbadet Konusunda Bilgilenelim	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Niçin ibadet edildiğini gerekçelendirir.	Değer verme
2. Dua etmenin anlamını örneklerle yorumlar.	Tepkide bulunma
3. Niçin ve nasıl dua edilmesi gerektiğini açıklar.	Değer verme
4. İbadetlerin davranışlar üzerindeki etkisini fark eder.	Alma

Öğrenme Alanı: Kur'an ve Yorumu Ünite: Kur'an-ı Kerim'in Temel Eğitici Nitelikleri	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Kur'an'ın İslam dinindeki önemini yorumlar.	Değer verme
2. Kur'an'ın hayatımızdaki yeri ve önemini fark eder.	Alma
3. Kur'an'ın yol göstericiliğinin ne anlama geldiğini açıklar.	Değer verme
4. Hz. İbrahim'in Allah'a inanç konusunda ne tür çabalar gösterdiğini fark eder.	Alma

Öğrenme Alanı: Ahlak Ünite: Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğunun farkında olur.	Alma
2. Sevinç ve üzüntülerin paylaşılmasında millî ve dinî bayramlarımızın önemini yorumlar.	Tepkide bulunma
3. Ramazan ayının sevinç ve heyecanla karşılandığını fark eder.	Alma
4. İnsanları iyilikle anmaya, zor durumda olanlara yardıma, hastaları ziyaret etmeye istekli olur.	Tepkide bulunma
5. Toplumdaki engellilere sevgi ile bakar ve onların sorunlarına çözüm önerileri geliştirir.	Değer verme

Öğrenme Alanı: Din ve Kültür Ünite: Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Vatan ve millet kavramlarını tanımlayarak bu vatanda yaşayan herkesin bir millet olduğunun bilincinde olur.	Alma
2. Vatan ve millet sevgisinin önemini açıklar.	Değer verme
3. Vatan ve millete karşı kendisine düşen görevi	Kişilik haline getirme

yerine getirir.	
4. Bayrağa ve ulusal marşa saygı göstermenin nedenlerini açıklayarak Bayrağımıza ve İstiklâl Marşımıza saygı gösterir.	Değer verme
5. Gazilerimize saygı duyarak gereken değeri vermenin ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anmanın bilincinde olur.	Değer verme
6. Askerlik yapmanın neden vatan borcu olduğunu açıklar.	Değer verme
7. Atatürk'ün askerliğin kutsallığını ortaya koyan sözlerinden örnekler verir.	Tepkide bulunma

İlköğretim DKAB Dersi 5. Sınıf Duyuşsal Kazanımları ile ilgili tablolar incelendiğinde; duyuşsal alanda 24 kazanımın olduğu ve bunlardan 9'unun "Alma" ve "Değer verme", 5'inin "Tepkide bulunma" ve 1'inin de "Kişilik haline getirme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

İlköğretim DKAB dersi 6. sınıf duyuşsal kazanımları ve basamakları şu şekildedir:

Öğrenme Alanı: İnanç	
Ünite: Peygamberlere ve İlahî Kitaplara İnanç	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Peygamberlerin insanlardan seçilmesinin nedenlerini irdeler.	Tepkide bulunma
2. Mucize kavramının ne anlama geldiğini açıklayarak bunun peygamberlere ait bir özellik olduğunun farkında olur.	Alma
3. Allah'ın insanlara niçin vahiy gönderdiğini temellendirir.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: İbadet	
Ünite: Namaz İbadeti	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Ezan ve kametin namazla ilişkisinin farkında olur.	Alma

2. Namazın bireysel ve toplumsal katkılarının farkında olur.	Alma
3. Namazın, kişinin duygu dünyası, davranışları, temizlik bilinci ve zamanı iyi kullanma alışkanlığı üzerindeki etkisini açıklar.	Değer verme

Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed (s.a.v.)	
Ünite: Son Peygamber Hz. Muhammed	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.	Alma
2. Hz. Ali ve Hz. Ebu Bekir'in Hicret'teki rolünün farkında olur.	Alma
3. Veda Hutbesinde yer alan mesajların evrensel değerini yorumlar.	Tepkide bulunma
4. Hz. Muhammed'in vefatının sahabe üzerinde bıraktığı tesiri yorumlar.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: Ahlak	
Ünite: İslam'ın Sakınılmasını İstedığı Bazı Davranışlar	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Kötü davranışlardan sakınmaya istekli olur.	Tepkide bulunma
2. İslamiyet'in sakınmamızı istediği davranışların bireyde görülme nedenlerini araştırarak bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunur.	Tepkide bulunma
3. Sakınılması gereken davranışlar konusunda öz değerlendirmede bulunur.	Tepkide bulunma

İlköğretim DKAB Dersi 6. Sınıf Duyuşsal Kazanımları ile ilgili tablolar incelendiğinde; duyuşsal alanda 13 kazanımın olduğu ve bunlardan 7'sinin "Tepkide bulunma", 5'inin "Alma" ve 1'inin de "Değer verme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

İlköğretim DKAB dersi 7. sınıf duyuşsal kazanımları ve basamakları şu şekildedir:

Öğrenme Alanı: İnanç Ünite: Melek ve Ahiret İnancı	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Meleklerin iyiliğin ve güzelliğin sembolü olduğunun farkında olur.	Alma
2. Melek inancının, davranışları güzelleştirmedeki rolünü fark eder.	Alma
3. Ruh çağırma, falcılık, sihir ve büyü gibi batıl inançların toplum üzerindeki olumsuz etkilerini fark eder.	Alma
4. Allah'ın adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasındaki ilişkiyi fark eder.	Alma
5. Ahiret inancının bireyin hayatı anlamlandırmasına nasıl katkı sağladığının farkında olur.	Alma
6. İnsanın dünya hayatında yaptıklarının karşılığı olduğunu günlük hayattan örneklerle açıklayarak iyi davranışlarda bulunmaya, kötü davranışlardan sakınmaya istekli olur.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: İbadet Ünite: Oruç İbadeti	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Oruç ibadetinin kişi iradesi ve davranışları üzerindeki etkisini açıklar.	Alma
2. Ramazan ayına ve bayramına yönelik duygu ve düşüncelerini paylaşır.	Alma

Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed Ünite: Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Hz. Muhammed'in insanları baskı ve zor kullanmadan uyarma ve aydınlatma görevinin olduğunu fark eder.	Alma
2. Hz. Muhammed'in insanlık için niçin bir rahmet olarak gönderildiğini fark eder.	Alma

Öğrenme Alanı: Kur'an ve Yorumu Ünite: İslam Düşüncesinde Yorumlar	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar.	Değer verme
2. Din anlayışındaki yorumların vukufla olabileceğinin farkında olur.	Alma

Öğrenme Alanı: Ahlak Ünite: Din ve Güzel Ahlak	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Ahlaki tutum ve davranışları yerine getirmeye istekli olur.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: Din ve Kültür Ünite: Kültürümüz ve Din	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Kültürel değerleri korumaya özen gösterir.	Değer verme

İlköğretim DKAB Dersi 7. Sınıf Duyuşsal Kazanımları ile ilgili tablolar incelendiğinde; duyuşsal alanda 14 kazanımın olduğu ve bunlardan 10'unun "Alma", 2'sinin de "Tepkide bulunma" ve "Değer verme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

İlköğretim DKAB dersi 8. sınıf duyuşsal kazanımları ve basamakları şu şekildedir:

Öğrenme Alanı: İnanç Ünite: Kaza ve Kader	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Evrendeki fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasaları fark eder.	Alma
2. İnsanın akıl ve irade sahibi olması ile özgür ve sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişkiyi açıklar.	Alma

3. İnsanın çalışmasının karşılığını alacağı bilinciyle hareket eder.	Alma
4. Her canlının bir sonu olduğunun farkına varır.	Alma
5. Allah'a güvenmenin (tevekkül) pasif bir bekleyiş olmadığını farkında olur.	Alma

Öğrenme Alanı: İbadet	
Ünite: Zekât, Hac ve Kurban İbadeti	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Başkalarına yardım ettiğinde yaşadığı duyguları arkadaşları ile paylaşır.	Kişilik haline getirme
2. Haccın birey ve toplum üzerindeki etkilerini açıklar.	Değer verme
3. Hac ve umrenin Müslümanlar arası iletişim ve etkileşime nasıl katkı sağladığının farkında olur.	Alma

Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed	
Ünite: Hz. Muhammed'in Hayatından Örnek Davranışlar	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Hz. Muhammed'in olaylar karşısındaki tutumlarından hareketle örnek davranışlarına yönelik çıkarımlarda bulunur.	Tepkide bulunma
2. Hz. Muhammed'in doğa ve hayvan sevgisiyle ilgili davranışlarına örnekler vererek doğayı ve hayvanları koruma konusunda duyarlı olur.	Değer verme

Öğrenme Alanı: Ahlak	
Ünite: İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Başkalarına zarar vermenin kul hakkını ihlal anlamına geleceği bilinciyle kul hakkı konusunda duyarlı olur.	Tepkide bulunma

Öğrenme Alanı: Din ve Kültür Ünite: Dinler ve Evrensel Öğütleri	
Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
1. Dinin evrensel bir olgu olduğunun farkına varır.	Alma
2. Dinlerin ve İslam'ın evrensel öğütlerine örnekler vererek bunların insanlık için önemini fark eder.	Alma
3. Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur.	Tepkide bulunma
4. İstismarcı misyonerlik faaliyetleri hakkında duyarlı olur.	Alma

İlköğretim DKAB Dersi 8. Sınıf Duyuşsal Kazanımları ile ilgili tablolar incelendiğinde; duyuşsal alanda 15 kazanımın olduğu ve bunlardan 9'unun "Alma", 3'ünün "Tepkide bulunma", 2'sinin "Değer verme" ve 1'inin de "Kişilik haline getirme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İlköğretim DKAB Dersi 4-8. Sınıf Kazanımlarının Duyuşsal Basamaklara Göre Sınıflandırılması

Duyuşsal Basamaklar	SINIFLAR					
	4. Sın.	5. Sın.	6. Sın.	7. Sın.	8. Sın.	TOPLAM
Alma	8	9	5	10	9	41 (% 47)
Tepkide Bulunma	4	5	7	2	3	21 (% 24)
Değer Verme	7	9	1	2	2	21 (% 24)
Örgütlenme	1	-	-	-	-	1 (% 1)
Kişilik Haline Getirme	1	1	-	-	1	3 (% 4)
TOPLAM	20 (% 23)	24 (% 28)	13 (% 15)	14 (% 16)	15 (% 18)	86 (% 100)

İlköğretim DKAB dersi 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarının duyuşsal basamaklara göre sınıflandırılması ile ilgili tablo incelendiğinde; 86 duyuşsal kazanımın belirlendiği, bunlardan 41'inin "Alma", 21'inin "Tepkide bulunma" ve "Değer verme", 3'ünün "Kişilik haline getirme"

ve 1'inin de "Örgütlenme" düzeyinde olduğu görülmektedir.

5. Ortaokul Temel Dini Bilgiler (TDB) Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedefler

Ortaokul TDB dersi öğretim programında belirlenen kazanımların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarından hangilerine yönelik yazıldıkları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Kazanımlarının Sınıflandırılması

Dersler	Kazanım Sayısı	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Ortaokul TDB İslam I	42	28	14	-
Ortaokul TDB İslam II	43	33	10	-
Toplam	85 (% 100)	61 (% 72)	24 (% 28)	- (% 0)

Ortaokul TDB dersi öğretim programında belirtilen toplam 85 kazanımın % 72'si bilişsel alana, % 28'si ise duyuşsal alana yönelik yazılmıştır. Psikomotor alana dair ise hiçbir kazanım bulunmamaktadır.

Ortaokul TDB İslam I dersi öğretim programında yer verilen 14 duyuşsal kazanım ile ilgili tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4. Ortaokul Temel Dini Bilgiler İslam I Dersi Duyuşsal Kazanımları

Ders	Ünite	Duyuşsal Kazanım Sayısı	Duyuşsal Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
Ortaokul Temel Dini Bilgiler İslam I	İslam'a Giriş	2	1. İslam'ın her türlü aşırılıktan uzak, anlaşılması ve yaşanması kolay bir din olduğunu fark eder. 2. İslam'ın her zaman	Alma

			ve ortamda, herkes tarafından yaşanabileceğini fark eder.	
	İslam'a Göre Yaratılış	2	1. Evrende bulunan tüm varlıkların yaratıcısının Allah olduğu gerçeğini fark eder. 2. İnsanın yaratılış amacının Allah'a kulluk etmek olduğunu ve kul olmanın sorumluluklar getirdiğini fark eder.	Alma
	İslam'ın Beş Temeli	1	1. Namazın Allah'a kulluğun en önemli temellerinden biri olduğunu fark eder.	Alma
	İslam'a Göre İyilik	5	1. İslam'ın sadece insanların iyiliğini amaçladığının farkında olur. 2. İyi insan olabilmek için Kur'an ve Hadislerde tavsiye edilen temel özellikleri fark eder. 3. İffetli bir hayat sürmenin kişi ve toplum için öneminin farkına varır. 4. Yardımsever ve cömert olmanın iyi insan olmanın temel özelliklerinden olduğunu fark eder.	1, 2, 3 ve 4. kazanım: Alma 5. kazanım: Tepkide bulunma

			5. Çevresindeki iyilik faaliyetlerine karşı istekli olur.	
	İslam'a Göre Sorumluluklarımız	4	1. İslam'a göre sorumluluklarının ne olduğunu fark eder. 2. Kendisine karşı sorumluluklarını fark eder. 3. Doğal çevreye karşı sorumluluklarının farkında olur. 4. Tüm sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur.	1, 2 ve 3. kazanım: Alma 4. kazanım: Tepkide bulunma
Toplam		14		

Ortaokul TDB İslam I dersi için on dört duyuşsal kazanım belirlenmiştir. Bunların on ikisi duyuşsal basamak olarak "Alma", ikisi ise "Tepkide bulunma" basamağında yer almaktadır.

Ortaokul TDB İslam II dersi öğretim programında yer verilen 10 duyuşsal kazanım ile ilgili tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5. Ortaokul Temel Dini Bilgiler İslam II Dersi Duyuşsal Kazanımları

Ders	Ünite	Duyuşsal Kazanım Sayısı	Duyuşsal Kazanımlar	Duyuşsal Basamak
Ortaokul Temel Dini Bilgiler İslam II	İman Esasları	1	1. İman ile güzel davranış arasındaki bağı fark eder.	Alma
	İslam'da İbadetler	3	1. Namazın Allah'a kulluğun en önemli temellerinden biri olduğunu fark eder.	Alma

			2. Zekât ibadetinin toplumsal dayanışmanın temel araçlarından biri olduğunu fark eder. 3. Oruç tutarken dikkat edilmesi gereken kuralları fark eder.	
	Günlük Hayatta İslami Kurallar	1	1. Toplumda yaygın olan bid'at ve hurafeleri fark eder.	Alma
	Toplumun Temeli: Aile	1	1. Aile bireylerinin karşılıklı görev ve sorumluluklarını fark eder.	Alma
	İslam'a Göre Toplum Bilinci	2	1. İslam'ın bireylerin sorumluluklarını öncelediğini fark eder. 2. Toplumu güçlendiren unsurları fark eder.	Alma
	İnsanın Ruhsal Yönü	2	1. İman ve ibadetlerin insanın ruhsal yönünü güçlendirdiğini fark eder. 2. Ruhsal ihtiyaçların karşılanmasında yanlış uygulamaları fark eder.	Alma
Toplam		10		

Ortaokul TDB İslam II dersi için on duyuşsal kazanım belirlenmiştir. Bunların hepsi duyuşsal basamak olarak “Alma” basamağında yer almaktadır.

6. İlköğretim DKAB Öğretim Programı ile Ortaokul TDB Dersi Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedeflerin Karşılaştırılması

İlköğretim DKAB dersi öğretim programındaki 312 kazanımın % 67'si bilişsel alana, % 27'si duyuşsal alana yönelik iken, Ortaokul TDB dersi öğretim programındaki 85 kazanımın % 72'ü bilişsel alana, % 28'si ise duyuşsal alana yöneliktir.

Bu çerçevede her iki dersin kazanımlarının yüzdelik dağılımlarında oransal olarak benzerliğin var olduğu görülmektedir. Genel olarak her iki dersin kazanımlarında bilişsel kazanımlar çoğunluğu, duyuşsal kazanımlar ise azınlık dilimi oluşturmaktadır. Buna göre İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB derslerinin daha yoğun bir şekilde öğrencilere bilgi vermeyi hedefleyen bilişsel ağırlıklı bir yaklaşıma sahip oldukları, öğrencilere duygular, tercihler, yönelimler ve benzerleri duyuşsal davranışlar kazandırmayı çok öncelemediği söylenebilir.

Araştırmanın hedeflerinden bir tanesi de hangi dersin daha çok duyuşsal eğitime imkân tanıdığının belirlenmesi idi. Bu konuda İlköğretim DKAB ile Ortaokul TDB derslerinin duyuşsal kazanımları basamaklar açısından analiz edilmiş ve elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB Derslerinin Duyuşsal Kazanımlarının Duyuşsal Basamaklara Göre Verileri

Dersler					
İlköğretim DKAB			Ortaokul TDB		
	Duyuşsal Kazanım Sayısı	%		Duyuşsal Kazanım Sayısı	%
Alma	41	47	Alma	22	92
Tepkide bulunma	21	24	Tepkide bulunma	2	8
Değer verme	21	24	Değer verme	-	-
Örgütlenme	1	1	Örgütlenme	-	-
Kişilik haline getirme	3	4	Kişilik haline getirme	-	-
Toplam	86	100	Toplam	24	100

Tabloda görüldüğü üzere İlköğretim DKAB dersi için belirlenmiş 86 duyuşsal kazanımın % 47'si "Alma", % 24'ü "Tepkide bulunma" ve "Değer verme", % 1'i "Örgütlenme" ve % 4'ünde "Kişilik haline getirme" basamağında yer almaktadır. Ortaokul TDB dersi için belirlenmiş 24 duyuşsal kazanımın ise % 92'si "Alma" basamağında, % 8'i de "Tepkide bulunma" basamağındadır. İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB derslerinin kazanımlarındaki bilişsel ve duyuşsal alanların oransal dağılımlarındaki benzerliğe rağmen, derslerin kazanımlarının duyuşsal basamaklara dağılımlarında dikkat çekici bir farklılaşma vardır.

İlköğretim DKAB dersindeki 86 duyuşsal kazanım farklı basamaklarda yer almasına karşın, Ortaokul TDB dersindeki 22 kazanımın büyük çoğunluğu (% 92) birinci basamak olan "Alma" basamağından seçilmiş ve sadece 2 kazanım ikinci basamak olan "Tepkide bulunma" basamağından seçilmiştir.

Duyuşsal alan öğrenmelerinde birinci basamak bir değer hakkında farkındalığı amaçlarken, üst basamaklara doğru o değer içselleştirilip kararlı davranış haline getirilmektedir.³¹ Bu çerçevede İlköğretim DKAB dersi için, Ortaokul TDB dersine göre üst duyuşsal basamaklardan daha fazla kazanımın belirlenmiş olması, İlköğretim DKAB dersinin duyuşsal öğrenmelere daha fazla imkân sağladığını göstermektedir.

7. İlköğretim DKAB Öğretim Programı ile Ortaokul TDB Dersi Öğretim Programındaki (İslam I, II) Bazı Ortak Ünitelerin Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedeflerin Karşılaştırılması

İlköğretim DKAB ile Ortaokul TDB derslerinin bazı ünitelerinin ortak ya da yakın içeriklere sahip olduğu görülmüştür. Bu ünitelerin kazanımlarındaki duyuşsal alana dönük hedeflerin karşılaştırılması konunun daha detaylı analiz edilmesini sağlayacaktır.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının "İslam'a Göre Yaratılış" başlığını taşıyan ikinci ünitesinde evrenin ve insanın yaratılışına, insanın niçin yaratıldığına, yaratılıştaki uyum ve güzellik konularına yer verilmektedir.³² "Evrenin yaratılışındaki ölçü ve düzen" konusu ilköğretim DKAB 5. sınıf "Allah İnancı" ünitesinde de

³¹ Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, ss. 67-72.

³² Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 6.

bulunmaktadır.

“İslam’a Göre Yaratılış” ünitesinin kazanımlarına bakıldığında; İslam’a göre evrenin, Hz. Âdem’in ve insanların yaratılışı ile yaratılıştaki uyum ve güzellik konularında bilişsel hedefler³³ belirlenirken; tüm varlıkların yaratıcısının Allah olduğu gerçeği ile insanın yaratılış amacının Allah’a kulluk etmek olduğunu ve kul olmanın sorumluluklar getirdiğini konularında ise duyuşsal kazanımların³⁴ belirlendiği anlaşılmıştır.³⁵ Görüldüğü üzere üniteye Yaratıcı olarak Allah inancı ve kulluk konusu duyuşsal düzeyde ele alınırken, yaratılış ve yaratılıştaki düzen konusu bilişsel olarak değerlendirilmiştir.

İlköğretim DKAB 5. sınıf “Allah İnancı” ünitesinin ilgili kazanımlarına bakıldığında ise evrendeki düzenden hareketle Yaratıcının varlığı idrak ile Allah’ın eşi ve benzeri olmadığı konularında bilişsel hedefler³⁶ belirlenirken; insanın akıllı ve inanan bir varlık olduğu, Allah’ın her şeyi yarattığı, her şeyi işittiği, bildiği, gördüğü ve her şeye gücünün yettiği konularında ise duyuşsal kazanımların³⁷ belirlendiği görülmüştür.³⁸ Bu üniteye Yaratıcı olarak Allah inancı ve Allah’ın eşsiz nitelikleri duyuşsal çerçevede değerlendirilirken, Yaratılıştaki düzen ve bunda Allah’ın rolü bilişsel olarak ele alınmıştır.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’a Göre Yaratılış” ile İlköğretim DKAB 5. sınıf “Allah İnancı” üniteleri karşılıklı olarak değerlendirildiğinde her iki ünitenin Yaratıcı olarak Allah ve Allah’ın nitelikleri konularında öğrencilere duyuşsal nitelikleri kazandırmayı amaçladıkları, yaratılış sonrasındaki düzen ve ahenk konusunda ise öğrencilerde bilişsel özelliklerin gelişmesini hedefledikleri söylenebilir. Bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’ın Beş Temeli” başlıklı dördüncü ünitesinde İslam’ın şartları olarak bilinen Kelime-i şehadet, namaz, zekât, oruç ve hac konuları genel olarak ele alınmaktadır.³⁹ İlköğretim DKAB programlarında söz konusu ünite

³³ 1., 3., 4., 6. ve 7. kazanım.

³⁴ 2. ve 5. kazanım.

³⁵ Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 11.

³⁶ 2. ve 4. kazanım.

³⁷ 1., 3., 5. ve 6. kazanım.

³⁸ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 42.

³⁹ Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 7.

içeriğine ibadet öğrenme alanında 6. sınıfta “Namaz”, 7. sınıfta “Oruç”, 8. sınıfta “Zekât, Hac ve Kurban” üniteleri içerisinde yer verilmektedir.

“İslam’ın Beş Temeli” ünitesinin kazanımlarına bakıldığında zekât, oruç ve hac ibadetinin İslam dinindeki önemi konusunda bilişsel hedefler⁴⁰ belirlenirken; namazın Allah’a kulluğun en önemli temellerinden biri olduğu konusunda duyuşsal bir kazanımın⁴¹ belirlendiği görülmüştür.⁴² Bilişsel hedeflerin ağırlığının hissedildiği bu ünite de İslam dininin temelleri olan ibadetlerin önemlerinin öğrenciler açısından kavranması hedeflenerek büyük oranda bilişsel kazanımlar ön plana çıkarılmış, sadece namaz konusunda kulluğun temeli olduğu vurgusu yapılarak duyuşsal bir hedef oluşturulmuştur.

İlköğretim DKAB 6. sınıf “Namaz” ünitesinin ilgili kazanımlarına bakıldığında namaz ibadetinin anlamı ve önemi, namaza hazırlık şartları, namazın kılınışı, namazı bozan durumlar, vakit, cuma, bayram, cenaze ve teravih namazları konularında bilişsel hedefler⁴³ belirlenirken; ezan ve kametin namazla ilişkisi ile namazın bireysel ve toplumsal katkıları konularında duyuşsal kazanımların⁴⁴ belirlendiği görülmüştür.⁴⁵ Yine bilişsel hedeflerin ağırlığının hissedildiği bu ünite de namaz konusunda öğrencilerde bilişsel niteliklerin gelişmesi hedeflenmiş, namazın önemi ve ezan-kamet konusunda duyuşsal kazanımlar belirlenmiştir.

İlköğretim DKAB 7. sınıf “Oruç” ünitesinin ilgili kazanımlarına bakıldığında Ramazan ayının önemi, niçin oruç tutulduğu, Muharrem orucu, oruç tutan kimsenin dikkat etmesi gereken hususlar, orucu bozan durumlar, orucun birey ve toplum üzerindeki yararları, oruç ibadetinin kişi iradesi ve davranışları üzerindeki etkisi konularında bilişsel hedefler⁴⁶ belirlenirken; Ramazan ayına yönelik duygu ve düşünceler konusunda bir duyuşsal kazanımın⁴⁷ belirlendiği görülmüştür.⁴⁸ Oruç ünitesinde de ünite konuları ile ilgili öğrencilerin bilişsel özelliklerinin

⁴⁰ 3., 4. ve 5. kazanım.

⁴¹ 2. kazanım.

⁴² Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 13.

⁴³ 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8. ve 10. kazanım.

⁴⁴ 5. ve 9. kazanım

⁴⁵ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 49.

⁴⁶ 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. kazanım.

⁴⁷ 9. kazanım.

⁴⁸ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 55.

daha çok gelişmesinin öncelendiği görülmektedir.

İlköğretim DKAB 8. sınıf “Zekât, Hac ve Kurban” ünitesinin ilgili kazanımlarında İslam’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önem, zekât ve sadakanın kimlere, nelerden, nasıl verileceği, zekât ve sadakanın birey ve topluma katkıları, hac ve umre ile ilgili mekân ve kavramlar, haccın birey ve toplum üzerindeki etkileri ile kurban ibadetinin anlamı, sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından önemi konularında bilişsel hedefler⁴⁹ belirlenirken; yardım davranışında yaşanan duygular ile hac ve umrenin müslümanlar arası iletişim ve etkileşime nasıl katkı sağladığı konularında duyuşsal kazanımlar⁵⁰ belirlenmiştir.⁵¹ “Zekât, Hac ve Kurban” ünitesinin de bilişsel hedefler ağırlıklı bir ünite olduğu söylenebilir. Ünite sadece hac, umre ve yardımlaşmanın müslümanların birliğine katkısı hususunda duyuşsal iki kazanım belirlenmiştir.

Genel olarak İlköğretim DKAB 6. sınıf “Namaz”, 7. sınıf “Oruç” ve 8. sınıf “Zekât, Hac ve Kurban” üniteleri birlikte ele alındığında ünite kazanımlarının bilişsel ağırlıklı olduğu ifade edilebilir.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’ın Beş Temeli” ile İlköğretim DKAB 6. sınıf “Namaz”, 7. sınıf “Oruç” ve 8. sınıf “Zekât, Hac ve Kurban” üniteleri karşılıklı olarak değerlendirildiğinde, ünitelerde bilişsel kazanımların ağırlıklı olduğu, ibadetler konusunda ünite içeriklerinin daha çok bilgi vermeyi hedefledikleri, öğrencilerin ibadetler hakkında bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi amaçladıkları görülmüştür. Bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının beşinci ünitesi “İslam’a Göre İyilik” konusunu ele almaktadır. Ünite ilk olarak İslam’ın insanın iyiliğini amaçladığı vurgulanmaktadır. İyi insanın temel özellikleri; doğru sözlü, güvenilir, adaletli, merhametli, iffetli, namuslu, yardımsever ve cömert olmak şeklinde sıralanmaktadır. Yine iyilikte yarışıp yardımlaşmak ve iyiliği emredip kötülüğe engel olmak gerektiği konuları işlenmektedir.⁵² Bu ünitenin konularına ilköğretim DKAB 7. sınıf “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde kısmen yer verilmektedir.

⁴⁹ 1. 2., 3., 4., 6., 7., 8., 9. ve 11. kazanım.

⁵⁰ 5. ve 10. kazanım.

⁵¹ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 61.

⁵² Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 7.

“İslam’a Göre İyilik” ünitesinin kazanımlarına bakıldığında ihsan, birr, maruf gibi kavramların anlamı ve iyi insanın temel özellikleri konularında bilişsel hedefler⁵³ belirlenirken; İslam’ın insanların iyiliğini amaçladığı, iyi insan olabilmek için Kur’an ve hadislerde tavsiye edilen temel özellikler, iffetli bir hayat sürmenin kişi ve toplum için önemi ile yardımsever ve cömert olmanın iyi insan olmanın temel özelliklerinden olduğu konularında duyuşsal kazanımların⁵⁴ belirlendiği görülmüştür.⁵⁵ Duyuşsal kazanımların ağırlıklı olduğu bu üniteye İslam’a göre iyilik konusunda öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin gelişmesinin öncelendiği söylenebilir.

İlköğretim DKAB 7. sınıf “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinin ilgili kazanımlarına bakıldığında ise bireyin güzel ahlaklı olmasında dinin rolü, İslam’da övülen ahlaki tutum ve davranışlar, ahlaklı olmanın birey ve toplum hayatındaki önemi ile ahlaklı olmayan tutum ve davranışlar konularında bilişsel hedefler⁵⁶ belirlenirken; ahlaki tutum ve davranışlar konusunda bir duyuşsal kazanımın⁵⁷ belirlendiği görülmüştür.⁵⁸ Bilişsel kazanımların ağırlığının hissedildiği bu üniteye ise din ve güzel ahlak ilişkisi hakkında öğrencilerin bilişsel niteliklerinin gelişmesi öncelikli olarak hedeflenmiştir.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’a Göre İyilik” ile İlköğretim DKAB 7. sınıf “Din ve Güzel Ahlak” üniteleri karşılıklı olarak değerlendirildiğinde ise “İslam’a Göre İyilik” ünitesinde öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin gelişmesi öncelenmesine karşın, “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde bilişsel kazanımlara daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede ünitelerde bilişsel ve duyuşsal kazanımlar açısından farklı alanlara ağırlık verildiği ve “İslam’a Göre İyilik” ünitesinin daha çok duyuşsal eğitime imkân sağladığı ifade edilebilir.

Ortaokul TDB (İslam II) öğretim programının “Toplumun Temeli: Aile” adlı dördüncü ünitesinde aile, ailenin önemi, ailede mutluluğun temelleri ve aile bireylerinin görevleri konularına yer verilmektedir. Ailede mutluluğun temeli olarak sevgi ve saygı, sağlıklı iletişim ve empati, karşılıklı güven ve sadakat ile şiddetten kaçınma

⁵³ 1. ve 4. kazanım.

⁵⁴ 2., 3., 5., 6. ve 7. kazanım.

⁵⁵ Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 14.

⁵⁶ 1., 2., 3. ve 5. kazanım.

⁵⁷ 4. kazanım.

⁵⁸ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 58.

sıralanmaktadır.⁵⁹ Bu üniteadaki konulara ilköğretim DKAB dersi 4. sınıf “Aile ve Din” başlıklı ünitelerde yer verilmektedir.

“Toplumsal Temeli: Aile” ünitesinin kazanımlarına bakıldığında Hz. Âdem ve Havva’nın insanlığın ilk ailesi olduğu, kadın ve erkeğin yaratılış özellikleri açısından birbirini tamamladığı, aile kurmanın sağlıklı toplum ve neslin devamı için önemi ile mutlu bir ailenin temel nitelikleri konularında bilişsel hedefler⁶⁰ belirlenirken; aile bireylerinin karşılıklı görev ve sorumlulukları konusunda bir duyuşsal kazanımın⁶¹ belirlendiği görülmüştür.⁶² Bu ünite de aile konusunda daha yoğun olarak bilişsel hedeflerin belirlenmiş olduğu, sadece aile içi görev ve sorumluluk konusunda öğrencilerin duyuşsal kazanım elde etmesinin amaçlandığı görülmektedir.

İlköğretim DKAB 4. sınıf “Aile ve Din” ünitesinin ilgili kazanımlarına bakıldığında ise ailenin birey ve toplum için önemi, aile içindeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın önemi ile İslam dininin aile hayatına ilişkin prensipleri konularında bilişsel hedefler⁶³ belirlenirken; anne ve babaların, çocuklarının iyiliğini istedikleri, kardeşleriyle iyi geçinme, aile içinde sorumluluklarını yerine getirme ile kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkileri konularında duyuşsal kazanımların⁶⁴ belirlendiği görülmüştür.⁶⁵ Aile ve din konusunda daha çok bilişsel hedeflerin ön plana çıktığı bu ünite de, aile içi sorumluluk ve iyilik konularında öğrencilerin duyuşsal özelliklerini geliştirme amaçlanmıştır.

Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “Toplumsal Temeli: Aile” ile İlköğretim DKAB 4. sınıf “Aile ve Din” üniteleri karşılıklı olarak değerlendirildiğinde ünitelerde bilişsel kazanımların ağırlıklı olduğu, aile konusunda ünite içeriklerinin daha çok bilgi vermeyi hedeflediği, öğrencilerin aile ve aile içi ilişkiler hakkında bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.

⁵⁹ Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 7.

⁶⁰ 1., 2., 3. ve 4. kazanım.

⁶¹ 5. kazanım.

⁶² Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı, s. 20.

⁶³ 1., 3., 4., 6., 7. ve 9. kazanım.

⁶⁴ 2., 5., ve 8. kazanım.

⁶⁵ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 41.

Sonuç ve Değerlendirme

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında 1982'den beri zorunlu olarak okutulmaktadır. Ancak kamuoyunda bu dersle ilgili tartışmalar zaman zaman yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Toplumun bir kesimine göre dini, kültürel bir olgu olarak ele alması gereken DKAB derslerinin bazı açılardan din eğitimi de içerecek şekilde verilmesi eleştirilere tabi tutulmuş, hatta bu dersin bu hâliyle zorunlu oluşu çeşitli davalara konu edilmiştir.⁶⁶ Bu tartışmaların yanı sıra okullarda isteğe bağlı din eğitimi önerileri de zaman zaman gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 14.08.2012 tarihli ve 124 sayılı kurul kararı ile Bakanlığa bağlı tüm resmi ve özel ilkokul ve ortaokullarda Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler (İslam I, II) seçmeli derslerinin işlenmesi uygun görülmüştür. Seçmeli dersler arasında bu derslerin de yer alması zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine ilave olarak seçmeli din eğitimi derslerine ortaokul ve liselerde yer verilmesi açısından Cumhuriyet dönemi din eğitimi tarihinde bir ilktir.

Bu araştırmada İlköğretim DKAB Öğretim Programının kazanımları ile Ortaokul TDB Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı kazanımlarının duyuşsal hedefler açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışmada söz konusu derslerin kazanımlarındaki duyuşsal hedefler nicelik-nitelik açısından ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. İlköğretim DKAB Öğretim Programı ile İlgili Sonuçlar

1.1. İlköğretim DKAB dersi öğretim programında yer alan toplam 312 kazanımın % 67'si bilişsel alana, % 27'si duyuşsal alana ve % 6'sı ise psikomotor alana yönelik yazılmıştır.

1.2. İlköğretim DKAB dersi 4. sınıf için belirlenen 20 kazanımın 8'i "Alma", 7'si "Değer Verme", 4'ü "Tepkide bulunma", 1'i de "Kişilik Haline Getirme" ve "Örgütlenme" düzeyindedir.

1.3. Beşinci sınıf için belirlenen 24 kazanımın 9'u "Alma" ve "Değer Verme", 5'i "Tepkide bulunma" ve 1'i de "Kişilik Haline Getirme"

⁶⁶ Bu davalar hakkında bkz. Berke Özenç, "AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c. LXVI, sayı: 2, 2008, ss. 191-226.

düzeyindedir.

1.4. Altıncı sınıf için belirlenen 13 kazanımın 7'si "Tepkide bulunma", 5'i "Alma" ve 1'i de "Değer Verme" düzeyindedir.

1.5. Yedinci sınıf için belirlenen 14 kazanımın 10'u "Alma", 2'si de "Tepkide bulunma" ve "Değer verme" düzeyindedir.

1.6. Sekizinci sınıf için belirlenen 15 kazanımın 9'u "Alma", 3'ü "Tepkide bulunma", 2'si "Değer verme" ve 1'i de "Kişilik haline getirme" düzeyindedir.

1.7. İlköğretim DKAB dersi 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için belirlenen toplam 86 duyuşsal kazanımın 41'i "Alma", 21'i "Tepkide bulunma" ve "Değer verme", 3'ü "Kişilik haline getirme" ve 1'i de "Örgütleme" düzeyindedir.

2. Ortaokul TDB Dersi Öğretim Programı ile İlgili Sonuçlar

2.1. Ortaokul TDB dersi öğretim programında belirtilen toplam 85 kazanımın % 72'si bilişsel alana, % 28'i ise duyuşsal alana yönelik yazılmıştır.

2.2. Ortaokul TDB İslam I dersi için belirlenen on dört duyuşsal kazanımın on ikisi "Alma", ikisi "Tepkide bulunma" basamağında yer almaktadır.

2.3. Ortaokul TDB İslam II dersi için belirlenen on duyuşsal kazanımın hepsi "Alma" basamağında yer almaktadır.

2.4. Ortaokul TDB İslam I-II dersi için belirlenen yirmi dört duyuşsal kazanımın yirmi ikisi "Alma", ikisi "Tepkide bulunma" basamağında yer almaktadır.

3. İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB Dersi Öğretim Programı Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedeflerin Karşılaştırılması ile İlgili Sonuçlar

3.1. İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB dersi öğretim programında yer alan kazanımların yüzdelerle dağılımlarında oransal olarak bir benzerlik vardır. Genel olarak her iki dersin kazanımlarında bilişsel kazanımlar çoğunluğu, duyuşsal kazanımlar ise azınlık dilimi oluşturmaktadır. Buna göre İlköğretim DKAB ve Ortaokul TDB dersleri daha yoğun bir şekilde öğrencilere bilgi vermeyi hedefleyen bilişsel ağırlıklı bir yaklaşıma sahip derslerdir ve öğrencilere duygular, tercihler, yönelimler ve benzerleri duyuşsal davranışlar kazandırmayı çok

öncelememektedir.

3.2. İlköğretim DKAB dersindeki 86 duyuşsal kazanım tüm basamaklarda yer almasına karşın, Ortaokul TDB dersindeki 22 kazanımın büyük çoğunluğu (% 92) birinci basamak olan “Alma” basamağından seçilmiş ve sadece 2 kazanım ikinci basamak olan “Tepkide bulunma” basamağından seçilmiştir. Bu çerçevede İlköğretim DKAB dersi için, Ortaokul TDB dersine göre üst duyuşsal basamaklardan daha fazla kazanımın belirlenmiş olması, İlköğretim DKAB dersinin duyuşsal öğrenmelere daha fazla imkân sağladığını göstermektedir.

4. İlköğretim DKAB ile Ortaokul TDB Dersi Öğretim Programındaki Bazı Ortak Ünitelerin Kazanımlarındaki Duyuşsal Hedeflerin Karşılaştırılması ile İlgili Sonuçlar

4.1. Ortak içeriklere sahip olan Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’a Göre Yaratılış” ile İlköğretim DKAB 5. sınıf “Allah İnancı” ünitelerinin Yaratıcı olarak Allah ve Allah’ın nitelikleri konularında öğrencilere duyuşsal nitelikleri kazandırmayı amaçladıkları, yaratılış sonrasındaki düzen ve ahenk konusunda ise öğrencilerde duyuşsal özelliklerin gelişmesini hedefledikleri ve bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği görülmüştür.

4.2. Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’ın Beş Temeli” ile İlköğretim DKAB 6. sınıf “Namaz”, 7. sınıf “Oruç” ve 8. sınıf “Zekât, Hac ve Kurban” ünitelerinde bilişsel kazanımların ağırlıklı olduğu, ibadetler konusunda ünite içeriklerinin daha çok bilgi vermeyi hedefledikleri, öğrencilerin ibadetler hakkında bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi amaçladıkları ve bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği görülmüştür.

4.3. Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “İslam’a Göre İyilik” ile İlköğretim DKAB 7. sınıf “Din ve Güzel Ahlak” üniteleri karşılıklı olarak değerlendirildiğinde, “İslam’a Göre İyilik” ünitesinde öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin gelişmesi öncelenmesine karşın, “Din ve Güzel Ahlak” ünitesinde bilişsel kazanımlara daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede ünitelerin kazanımları açısından bilişsel ve duyuşsal olarak farklı alanlara ağırlık verildiği ve “İslam’a Göre İyilik” ünitesinin daha çok duyuşsal eğitime imkân sağladığı görülmüştür.

4.4. Ortaokul TDB (İslam I) öğretim programının “Toplumun Temeli: Aile” ile İlköğretim DKAB 4. sınıf “Aile ve Din” ünitelerinde bilişsel kazanımların ağırlıklı olduğu, aile konusunda ünite içeriklerinin daha çok bilgi vermeyi hedefledikleri, öğrencilerin aile ve aile içi ilişkiler hakkında bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi amaçladıkları ve bu çerçevede ünitelerin kazanım alanları ve ağırlıkları açısından benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre şu değerlendirmeler yapılabilir:

1.1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. Maddesinde Türk Milli Eğitiminin genel amaçları içinde Türk milletinin bütün fertlerine; “İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak...” ifadeleri yer almaktadır. Çağdaş eğitim standartlarına ulaşma yolunda Milli Eğitim sistemi içinde diğer derslerle birlikte “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinde de öğrencilerin “...sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme, bilgiyi araştırma, yorumlama ve zihninde yapılandırma...” gibi çeşitli ve üst düzey zihinsel becerileri kazanmaları beklenmektedir.⁶⁷ Öğrencilerin kazanmaları hedeflenen bu yeteneklerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri yoluyla elde edilmesi din alanında bireylerin daha bilinçli tercihler yapmalarında etkili olacaktır. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimi öğrencilerin bilgiye ulaşmalarını, bilgiyi ve aklı kullanma kabiliyetlerini geliştiren bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bilgi verirken öğrencinin de bilgiyi hangi amaçla, kim için ve nasıl bir dünyada kullanabileceklerini de sorgulayacak bir şekilde yetişmiş olmaları din öğretimi açısından önemsenmektedir.⁶⁸ Bireysel olarak insanın gelişimine katkı olarak değerlendirilebilecek olan bu yaklaşım içindeki bir din öğretimi öğrencilerin bilgi, beceri ve anlayışlarını geliştirerek, kendilerini gerçekleştirmelerine ve özgürleşmelerine olanak sağlayacaktır. Bununla birlikte okuldaki din öğretiminde “yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgiler verme, onların toplumda yaygın olan zihniyetler üzerinde düşünmelerini sağlama ve öğrencileri

⁶⁷ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 2.

⁶⁸ Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri”, *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Basımevi, İstanbul, 2000, s. 13.

bilinçlendirme”⁶⁹ ile “öğrencileri bireysel, toplumsal, kültürel ve evrensel boyutlarda karşılaştıkları ve karşılaşacakları dinsel ve ahlaksal gerçeklerle insani ölçütler içerisinde doğru, olumlu ve uygun şekilde başa çıkabilecek şekilde yetiştirme”⁷⁰ hedeflenmektedir. Öğrencileri herhangi bir tercihe ya da kabule zorlamadan din hakkında düşündürmek ve dini alanı tanıtmak olan bu hedeflerin gerçekleşmesi ile öğrenciler dini olana karşı bilinçli bir tavır alabilecek, din hakkında bilgilenme ve bilinçlenme ile birey kendi tercihlerini yapabilecek yetkinliğe ulaşabilecektir.

Diğer taraftan araştırmamızda elde ettiğimiz İlköğretim DKAB dersinin Ortaokul TDB dersine göre daha yüksek oranda duyuşsal eğitime imkân sağladığı bulgusu ve İlköğretim DKAB dersinin belirli oranda (% 27) duyuşsal kazanımları hedeflemesi dersin genel yapısı dikkate alınarak tartışılmalıdır. Eğitimde program geliştirme sürecinde ilk sırada yapılacak iş hedeflerin belirlenmesidir. Bu noktada öncelikli olarak “çocuklar ne öğrenmelidir, niçin öğrenmelidir, ne zaman ve nasıl öğrenmelidir? soruları sorulmakta ve cevaplarına göre eğitimin hedefleri belirlenmektedir.⁷¹ Din eğitiminde program geliştirmede hedeflerin belirlenmesinde etkili olan unsurlar felsefi anlayışlar ve eğitim felsefesi, din eğitimi yaklaşımları, toplumsal ve dinî-kültürel yapı, devletin ve toplumun dünya devlet ve toplumları arasındaki konumu ve öğrencinin özellikleridir.⁷² Bu unsurlar dikkate alınarak oluşturulacak olan içerik, öğretimin temel unsurlarından biri olmaktadır. İlköğretim DKAB dersi için belirlenmiş kazanımlarda program geliştirme sürecinde dikkate alınması gereken unsurlardan etkilenecek ve seçilecek hedefler bunlarla bağlantılı olacaktır. Dolayısıyla duyuşsal kazanımların hangi öğrenme alanlarında nasıl ve hangi oranda yer aldığının ortaya konulması konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

⁶⁹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s. 159.

⁷⁰ Tosun, “İki Binli Yıllarda Türkiye’de Din Öğretimi: Bugünden Geleceğe”, *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar*, MEB Yayınları, Ankara, 2003, ss. 753-784.

⁷¹ Geniş bilgi için bkz. Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegema Yay., Ankara, 2007, ss. 105-120.

⁷² Geniş bilgi için bkz. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, ss. 111-124.

Tablo 7. İlköğretim DKAB Dersi Öğrenme Alanlarına Göre Duyuşsal Kazanımlar

Öğrenme Alanı	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	Genel
1 İnanç	% 38	% 33	% 21	% 32	% 33	% 31,4
2 İbadet	% 30	% 25	% 20	% 17	% 27	% 23,8
3 Hz. Muhammed	% 13	% 0	% 25	% 22	% 29	% 17,8
4 Kur'an ve Yorumu	% 0	% 40	% 0	% 20	% 0	% 12,0
5 Ahlak	% 46	% 45	% 33	% 20	% 17	% 32,2
6 Din ve Kültür	% 46	% 54	% 0	% 17	% 44	% 32,2

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, İlköğretim DKAB dersinde duyuşsal kazanımların en fazla "Ahlak" ile "Din ve Kültür" öğrenme alanlarında (% 32,2) yoğunlaştığı, sonrasında "İnanç" (% 31,4) öğrenme alanının geldiği görülmektedir. "İbadet" öğrenme alanında % 23,8, "Hz. Muhammed" öğrenme alanında % 17,8 ve "Kur'an ve Yorumu" öğrenme alanında kazanımların geneli içinde duyuşsal kazanımların oranı ise % 12'dir. Bu çerçevede İlköğretim DKAB dersinde duyuşsal öğrenmelerin daha fazla oranda "Ahlak" ile "Din ve Kültür" öğrenme alanları için belirlendiği söylenebilir.

Bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kuralları ifade eden ahlak, okullardaki din öğretiminde önemli öğrenme alanlarından biridir. İlköğretim DKAB dersi "Ahlak" öğrenme alanıyla din-ahlak ilişkisini, kişisel gelişim ve toplumsal barış için millî, ahlaki ve dinî değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, dürüst ve güvenilir bir insan olmayı, affetmeyi ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır.⁷³ Dile getirilen bu hedeflerin bir toplumu bir arada tutan millî, ahlaki ve dinî değerlerin kazandırılmasını ön plana çıkarması açısından halkın beklentilerini karşılamaya dönük olduğu söylenebilir. Diğer taraftan "Din ve Kültür" öğrenme alanıyla da ailenin önemi ve dinin aileyi korumaya gösterdiği özeni, vatan ve millet sevgisini, millî ve manevi değerlere sahip çıkma ve koruma bilincini, Türklerin Müslüman

⁷³ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 17.

oluşunu ve İslam'ın Türkler arasında yayılmasında etkili olan şahsiyetleri; dilimizde, edebiyatımızda, örf ve âdetlerimizdeki dinî öğeleri, her türlü bağnazlığın zararlarını, dinlerdeki ortak özellikleri ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmek amaçlanmaktadır.⁷⁴ Bu çerçevede öğrencilerin dinle iç içe geçmiş kendi kültürlerini anlamaları ve ona katkıda bulunmaları, ayrıca dinlerin kültürel yapıları etkileri konusunda da bilgilenmelerinin hedeflendiği “Din ve Kültür” öğrenme alanı da bireyin içinde yaşadığı topluma ve değerlerine uyumunu içermesi açısından toplumsal bütünlüğü amaçlamaktadır. Görüldüğü üzere “Ahlak” ile “Din ve Kültür” öğrenme alanları toplumsal zeminde önemli görülen hususların kazandırılmasını içeren duyuşsal boyutlu öğrenme alanlarıdır.

İlköğretim DKAB dersinin kültür ve bilgi temelli bir ders olarak genel yapısı dikkate alındığında dersin duyuşsal kazanımları da hedeflemesi, kuramsal açıdan bir tartışma konusu gibi gözükmesine rağmen, dersin kazanımlarının geneli içinde % 27 oranında duyuşsal kazanımın yer alması öğrenme alanları ile ilişkilendirildiğinde anlaşılabilir görülmektedir. Bakıldığı zamanda “İnanç”, “İbadet”, “Hz. Muhammed”, “Kur’an ve Yorumu” öğrenme alanlarında bilişsel hedefler daha ağırlıklıdır ve bu durum da söz konusu alanlarda öğrenen bireylerin özgür ve bilinçli tercihleri için bilgi vermenin öncelendiğini göstermektedir.

2. Ülkemizde 2012 yılında eğitim sisteminde yapılan değişikliklerle örgün eğitimde 2012-2013 öğretim yılından itibaren seçmeli din eğitimi dersleri okutulmaya başlanmıştır. İlköğretim DKAB derslerinin toplumun dindar kesimlerinin din eğitimi taleplerini karşılamakta yetersiz kaldığı, isteyen öğrencilere okullarda uygulamayı da içeren din dersleri verilmesi gerektiği yönündeki talepler sonrasında 2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 4+4+4 şeklinde yeniden şekillendirilen örgün genel eğitim sisteminin beş ve dokuzuncu sınıflarında 2012-2013 öğretim yılından itibaren kademeli bir şekilde başlanarak seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konulmuştur. Bu derslerden biri de araştırmamıza konu olan Temel Dini Bilgiler dersi.

⁷⁴ İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, s. 18.

Seçmeli dersler, okulun genel amaçları içinde iki temel amacı gerçekleştirmeyi sağlarlar. Bunlar; merkezde yer alan ana derslerin takviye edilmesi ile özel ilgi ve ihtiyaçların karşılanması ve yeteneklerin geliştirilmesidir.⁷⁵ Bu çalışmanın konusunu teşkil eden seçmeli Temel Dini Bilgiler dersi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu dersten, okulda din kültürü ve ahlak bilgisi dersini desteklemesi ve özellikle uygulamayı da içerek şekilde kendini din eğitimi alanında yetiştirmek isteyen öğrencilere imkân sunması beklenmektedir. Ancak araştırmamızda ulaştığımız Temel Dini Bilgiler dersi kazanımlarının büyük çoğunluğunun bilişsel öğrenme alanlarından planlanması, duyuşsal alanına ait kazanımların sayısının azlığı, dersin teorik temelli bir kültür dersi olan İlköğretim DKAB dersinden ne farkı olduğu sorusunu akla getirmektedir. Oysa bu ders seçmeli olması nedeniyle İslam dininin inanç, ibadet ve ahlakını sadece bilmenin yanında benimseme ve yaşamaya yönelik olarak öğrenmeyi de içermelidir. Bu nedenle Temel Dini Bilgiler dersi kazanımlarının, öğrencilerin Kur'an'ın mesajlarını anlamlandırmalarına, Hz. Muhammed'in örnekliğini hayatına yansıtmalarına, İslam dininin inanç esaslarını benimsemelerine, bu esaslarla hayatlarını şekillendirmelerine, ibadetlerini yerine getirme konusunda istekli, duyarlı olmalarına ve ahlaki ilkelerine uygun olarak davranışlarını belirlemelerine yönelik olacak şekilde yeniden belirlenmesine ihtiyaç vardır.

⁷⁵ Kevser Baykara, *İçeriğin ve Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi*, Eğitimde Program Geliştirme içinde, H. Şeker (Ed.), Anı Yayınları, Ankara, 2012, s. 170-171.

Kaynakça

- Akbaş, Oktay, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Bacanlı, Hasan, *Dyuşsal Davranış Eğitimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 1999.
- Balaban Salı, Jale, "Tutumların Öğretimi", (Ed. Ali Şimşek), *İçerik Türlerine Dayalı Öğretim*, Nobel Yayın Dağıtım Ankara, 2006.
- Baykara, Kevser, *İçeriğin ve Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi*, Eğitimde Program Geliştirme içinde, H. Şeker (Ed), Anı Yayınları, Ankara, 2012.
- Bazarkulov, Seyfullah, *Değer Öğretimi ve Dinden Öğrenme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Bilgin, Beyza, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara, 1995.
- Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Öncü Basımevi, Ankara, 2001.
- Çaya, Semih, "Tarih Eğitiminde Dyuşsal Boyut", *Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu Bildirileri*, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ, 1997, s. 468.
- Demirel, Özcan, *Eğitimde Program Geliştirme*, Pegema Yay., Ankara, 2007.
- Doğan, Recai, Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Doğan, Recai, Nurullah Altaş, Remziye Yılmaz, "Örgün Din Eğitimi", *Din Bilimleri-I*, Ed. Cemal Tosun, Ankuzem Yayınları, Ankara, 2007.
- Ertürk, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan, Ankara, 1997.
- Hull John M., "The Contribution of Religious Education to Religious Freedom: A Global Perspective", *Religious Education in Schools: Ideas and Experiences from around the World*, IRARF, Oxford, 2001.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, 20. bs., Ankara, 2009.
- Kaymakcan, Recep, "Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler", *EKEV Akademi Dergisi*, c. 10, sayı: 27, 2006.
- Kaymakcan, Recep, İbrahim Aşlamacı, Mustafa Yılmaz, Adnan Telli, *Seçmeli Din Eğitimi Dersleri İnceleme ve Değerlendirme Raporu*,

- Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul, 2013.
- Malmivuori, Marja Lisa, *The Dynamics of Affect, Cognition and Social Environment in the Regulation of Personal Learning Processes: The Case of Mathematics*, Helsinki University Press, Finland, 2001.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB. Yayınları, Ankara, 2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam; I-II) Öğretim Programı*, MEB. Yayınları, Ankara, 2012.
- Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, ÖSYM Yayınları, Ankara, 1998.
- Özden, Yüksel, *Eğitimde Yeni Değerler: Eğitimde Dönüşüm*, Pegema Yay., 5. bs., Ankara, 2002.
- Özden, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegema Yay., 5. bs., Ankara, 2003.
- Özenç, Berke, "AİHM ve Danıştay Kararlarının Ardından Zorunlu Din Dersleri Sorunu", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c. LXVI, sayı: 2, 2008, ss. 191-226.
- Selçuk, Mualla, "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, MEB Basımevi, İstanbul, 2000.
- Selçuk, Mualla, "Din Öğretiminde Yeni Açılımlar", *Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı*, Malatya, 2005.
- Selvi, Kıymet, "Öğretmen Adaylarının Davranışsal Amaçları Belirleme ve Yazma Becerileri", *3. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Adana, 1999.
- Semerci, Nuriye, Çetin Semerci, "Duyuşsal Boyutun Ölçülmesi", *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*, c. 1, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2000.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yay., 3. bs., Ankara, 2005.
- Tosun, Cemal, "İki Binli Yıllarda Türkiye'de Din Öğretimi: Bugünden Geleceğe", *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar*, MEB Yayınları, Ankara, 2003.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, 7. bs., Ankara, 2008.